

'בישול פתילה'. נראה שבית דין היו מתקינים חתיכות אבר (= עופרת) לנשרפים, והיו עושים אותן כעין פתילות ארוכות וצרות – כדי שתשלוט בהן האור ויהיו ניתכות במהרה (יד רמה סנהדרין נב).

*

(ע"ב) 'לא ממקדש אתה מתיירא אלא מי שהזהיר על המקדש' –
 'אין לירא מדבר מקודש אלא ממי שהזהיר על הדבר, ואפילו מאדם מקודש ותלמיד חכם' (יבמות
 1.) 'י"ג מידות והדרכות לר"צ הכהן זצ"ל מלובלין, וע' שו"ת מהרי"ל א).

'... דבאמת כל עיקר הדת היה כדי לעקור מלכות בני ישראל עניני עבודה זרה ולהראות להם כי לא ראו כל תמונה וכמו שהארכתי לעיל, כי אין קדושה בשום נברא רק להבורא יתברך, וזה שאמר שלא תדמו כי ההר הוא ענין קדוש ובסיבתו נגלה השם עליו, לא כן בני ישראל כי במשך היובל וכו' יעלו בהר, והוא מעון חיות ובהמות, רק כל זמן שהשכינה עליו הוא קדוש מסיבת קדושת הבורא ית"ש. ... וזה רעיון נכבד.
 ולכן בבית עולמים שקדושתן לעולם, לכן שלא ידמו שיש קדושה בעצם הבנין לכן מותרים ליגע כל הטמאים אף טמאים מאחוריו, וכמו שדרשו בתורת כהנים... דמאחוריו מותרין ליגע בו כל הטמאים, להראות דרך ממי ששכן שמו בתוך הבית הזה אתה ירא, שבפנים הלוחות והעדויות ומשכן הכבוד ובפנים ממנו קודש, לא מאחוריו, ודו"ק' (מתוך משך חכמה סדר יתרו יט,ג).

דף ז

'זמה עבודה שהיא חמורה ודוחה שבת רציחה דוחה אותה שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות...'
 בשיטות הראשונים כדן לקיחת הרוצח מהמקדש – ע' במובא בסנהדרין לה.

'הדר אמר קבורת מת מצוה תדחה שבת מקל וחומר... תלמוד לומר לא תבערו'. פירוש, כיון שגילה הכתוב שרציחה אינה דוחה שבת, שוב אין להביא מת מצוה מקל וחומר שהרי יש להוכיח מרציחה שאף על פי שדוחה עבודה אינה דוחה את השבת (רשב"א).

'ואמר עולא מה טעם...' על 'ביאה במקצת' ואפשרות הכנסת הבהונות שלא כדרך – ע' במובא בזבחים לב.

(ע"ב) 'מוטב שיבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת. ואמר רבי יוחנן, דבר תורה אפילו עשה אין בו'. התוס' פרשו שרבי יוחנן לפרש בא ולא לחלוק, שרבי יוחנן אינו תנא אלא אמורא. וכן כתבו התוס' בכמה מקומות שרבי יוחנן אינו חולק על תנאים (ע' כתובות ח. נדה כג: פסחים צב. יומא ג: ד"ה דרביה. וע"ש בזבח תודה ד"ה לעשות. וכ"כ רש"י בפסחים צב. ורמב"ן ורשב"א ועוד). ואולם כמה ראשונים כתבו שרבי יוחנן חלק על תנא דברייתא (ערש"י זבחים לב: וראשונים כאן בשם רש"י; מאירי; ר"ש כלים א,ח; תורי"ד נזיר מד:); אם משום שריו"ח תנא ופליג, כרב (ע' רמב"ן שבת קיד. וכ"כ המאירי: 'שריו"ח בסוף התנאים היה מיד וכדאי הוא לחלוק עם ברייתא'. וכ"כ מהר"ל בהדושי אגדות ב"מ פד. בשם הגמרא. וצ"ע. וע"ע חזו"א אה"ע קמה; פתח עינים כתובות

ח, או י"ל משום שהיה מקובל מרביתו התנאים כן (כן מבואר באו"ז הל' עירובין קכט שריו"ח חולק על תנאים משום שכך קיבל מרביתו התנאים. וערש"י פסחים צב. ד"ה חצר – שקיבל זאת ריו"ח מרבו. ובוזה מיושבים דברי רש"י בזבחים כב: מקושיית התוס' שם. וכיו"ב יש בשפת אמת הגיגה טז: שפירש כיצד ריו"ח חלק שם על כל התנאים שצ"ל שמצא כן באיוו ברייתא. וע"ש במרומי שדה), או יש לומר שתלוי הדבר במחלוקת תנאים האם טבול יום דזב כזב דמי אם לאו (ער"ש כלים א,ה וריטב"א כאן).

ולהלן (כז:): הקשו על ריו"ח ממתני' ואמר איני יודע מי שנאה – שודאי לא יחלוק ריו"ח על משנה [ואפילו רב דתנא ופליג יש אומרים שאינו חולק על משניות. ע' במובא ביוסף דעת ב"ב קע:], בפרט שלריו"ח עצמו הלכה כסתם משנה, ועל כן הוצרך לומר שאינה משנה וכדרך שאמר על משנת מסרק להלן מג. ע"ש.

וע"ג גם להלן בסוף הפרק וכי תימא זאת ולא סבירא ליה, והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה וע"ש מג. ועוד כיו"ב – יש מקום לדייק שלולא הכלל הלכה כסת"מ לא קשה אם אינו סובר כן.

יש להעיר מעוד מקומות: ירושלמי שקלים (ו,ג) 'תני על של כסף... בשם ר' יוחנן לית כאן של כסף'. [אכן בבאור הגר"ח קניבסקי שליט"א מבואר שמתקן גרסת הברייתא. ובלאו הכי יש לומר שמכריע המשנה שם כנגד הברייתא ואינו חולק על דעת עצמו. וע"ש בקרבן העדה].

יומא מג, ב' ורבי יוחנן לא מיבעיא דלתנא לא ציית' וכו'.

ע"ו ו: 'תניא כוותיה דר"ל' ובתוס' שם ד"ה תניא.

וע"ע תוס' ב"מ מא: ד"ה קרנא; ריטב"א ע"ז כז. גבורות ארי יומא פ; הקדמת המו"ל לשו"ת מהרי"ק השלם. וע"ע במובא בזבחים לב:

'מאי חצר החדשה? אמר רבי: שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום לא יכנס למחנה לזיה'. פירש מו"ר הרב מפוניבו' וצ"ל דלא הוסיפו איסור על הטבול-יום אלא חידשו תוספת קדושה בחצר, וממילא נאסר הטבול יום' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

יש מי שפירש 'חצר החדשה' ממש, שבנה חצר חדשה שלא נתקדשה בקדושת מחנה לזיה, לצורך טבולי יום – מאחר וגזר שלא ייכנסו למחנה לזיה (עפ"י משך חכמה נשא ה,ב. ובדרך הפשט כתב הרד"ק (דברי הימים-ב) כ) שחדשו את החצר וחזקוה).

– לפני החצר החדשה בגימטריא: טבול יום לא יכנס במחנה של לזיה (שו"ת זכרון יוסף בסוף הספר. מובא בגליון הש"ס הוריות ה:).

זאמר עולא: מה טעם, הואיל והותר לצרעתו הותר לקרויו'. סברא זו שייכת רק לענין ההתר להכניס בהונותיו לעזרה, שהואיל והותר למצורע כשהוא מחוסר כפורים לעשות כן הגם שאר מחוסרי כפרה אסורים, הותר גם לקרויו, אבל אין מועילה סברא זו לענין ההתר להיכנס להר הבית [ועל כן הוצרכו לסברת 'בא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת], מפני שכל מחוסר כפורים מעולם לא נאסר להיכנס לשם ואין בזה התר מיוחד למצורע עד שתאמר 'הואיל והותר הותר', על כן כשהוא טבול יום לקירויו היה אסור להיכנס לשם לולא מצות פסח שיש בה כרת (עפ"י תוס' ישנים; תוס' ושיטמ"ק זבחים לג רע"א).

א. נפקא מינה שאין לו התר אלא למצות פסח שיש בה כרת, אבל אם היה מועיל הטעם ד'הואיל' היה מותר להיכנס בלאו הכי. וכן מטעם 'הואיל' נראה שהיה מותר אף אם לא טבל לקירויו (וכ"מ במאירי), אבל עתה אפשר שאסור, לפי הנראה מדברי הרי"ב א' בתוס' פסחים נט. שעשה שיש בו כרת אינו דוחה עשה שא"ב כרת שלא בעידינה, וכל שכן בזה שיש בו לאו ועשה. ואולם להתוס' בזבחים לג: (ד"ה לענין) עשה שיש בו כרת דוחה לא-תעשה ועשה אפילו שלא בעידינה וא"כ אף כאן ידחה כשאין בידו

לטבול עתה, כי כניסת בע"ק להר הבית אינה בכרת אלא בעשה ולא (כמש"כ הריטב"א כאן וערמב"ם ביא"מ ג, יב). ואולם המאירי הביא דעה שבעזרת נשים יש חיוב כרת).

ב. יש להעיר מדברי המאירי כאן שאם כי בתחילת דבריו היה במשמע כהתו"י, אולם בסוף דבריו שכתב לשיטת 'יש פוסקים' שלא הותר אלא מטעם הואיל, שאף בלא טבל הדין כן, מזה משמע שסבר שסברת הואיל מועילה גם להיכנס להר הבית בטומאתו. וכנראה טעמו שאין מסתבר שהותר איסור כניסה במקום החמור ולא תותר הכניסה במקום הקל וא"כ גם הכניסה להר נכלל בהתר הכניסה למחנה שכינה.

דף ח

ואפילו נשא מת נמי, תינה היכא דנשא מת ומת ואח"כ נשא חי דחזיא ליה דביני ביני, אלא נשא מת ולא מת ואחר כך נשא חי לא אחזיא ליה כלל... אף על פי שאין איסור 'אחות אשה' חל על איסור 'אשת אח' [ואפילו למאן דאמר איסור חל על איסור בכולל דברים המותרים, הלא יש אפנים שאין איסור אחות אשה כולל יותר מאשת אח, וכגון שאין לה קרובות אחרות להאסר. ע' רמב"ם שגגות ד, ג] – מכל מקום כיון שאיסור אחות אשה תלוי ועומד ואם ייפקע איסור אשת אח כגון במקום מצות יבום, יחול מיד איסור אחות אשה, ולכך לא פקע איסור אשת אח (כדלהלן לב.), שוב אין אומרים 'הואיל והותר הותר' כי באמת לא הותר כלל (עפ"י אבני נזר או"ח קס, ה).

'אלא כי איצטרך עליה היכא דנשא מת ומת ואחר כך נשא חי'. אף על פי שאסור לו לישא את אחות זקוקתו [ולא מסתבר שהוצרך עליה למצב כזה שנשאה באיסור] – נראה שאין איסור זה אלא מדרבנן. ועוד יש לומר שהמתרץ הזה סובר כמאן דאמר 'אין זיקה' ומותר ליבם לשאת את אחותה (מהרש"א). ובמאירי תירץ באופן אחר, ומשמע שנקט שהזיקה אוסרת מדאורייתא. וצ"ע).

'מכדי כל עריות איכא לאקושינהו לאשת אח ואיכא לאקושינהו לאחות אשה, מאי חזית דאקשת לאחות אשה אקשינהו לאשת אח? איבעית אימא... אבע"א...' יכול היה לתרץ שאין ללמוד מאשת אח כי כן עיקר מצוותו בדחיה ואי אפשר ליבם בלאו הכי [והוא הטעם שאין ללמוד מיבום אשת אח לכל התורה שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת – כי יבום שונה שכך הוא עיקר מצוותו], אלא שעדיף מכך הוא מתרץ (רשב"א).

'לקולא וחומרא – לחומרא מקשינן'. מכאן [ומעוד מקומות] מוכח שכלל זה דלחומרא מקשינן, אין טעמו מחמת הספק ומשום ספקא דאורייתא לחומרא, אלא מדה היא בתורה – שהרי על סמך ההקש לחומרא אנו פוטרים מן החליצה ומן היבום (אבני נזר או"ח סב, ד). ודחה שם דברי האומר להפך, וסיים 'ולא אוכל להאמין שיצאו הדברים' – לומר שלחומרא מקשינן מספק ולא מודאי) מפי הגדולים, ואין לי הספרים פה אצטוואצק לעיין בהם'. וע' גם ערוך לנר ואור לציון).

וע"ע באגרות משה או"ח ח"א פה שלענין דרשות מיתור הכתוב נראה שאין אמור כלל זה. ונראה מזה שמדה היא בתורה ולא משום ספק. וע"ע במובא בקדושין לד אודות כלל זה במצוות עשה.

ואמנם כן מבואר בתוס' בב"ק (ג.) שאף בממונות מקישים לחומרא הגם שאין שייך שם ספק להחמיר. וכן משמע בתוס' פסחים (לב סע"ב) שמקישים לחומרא לחייב קרבן, ואין חוששים משום חולין בעורה.